

Publicēts: Jurista Vārds > 09.12.2003 44 (302)

Universālā jurisdikcija un noziegumi pret cilvēci

Jūlija Jerņeva, LU Juridiskās fakultātes studente, "Sorainen Law Office" jurista asistente, - "Jurista Vārdam"

Foto: Aksels Tuklers

Starptautiskās kriminālatbildības princips nav radies spontāni. Gluži otrādi, tas galvenokārt atspoguļo nosacīti jaunu, bet jau plaši atzītu pasaules uzskatu. Izpratni par starptautisko justīciju raksturo cilvēka tiesību un brīvību aizsardzība. Šī aizsardzība ir universāla, vispārpieņemta, un ar to saistītās intereses nav atkarīgas no valstu robežām. Tomēr, kaut arī pastāv šāda universāla interese, cilvēktiesību pārkāpumi vēl joprojām ir novērojami un kari paliek pasaules miera un stabilitātes galvenais apdraudējums. Tādējādi vienīgā iespēja nodrošināt mieru un drošību ir kontrolēt situāciju, t.i., nodrošināt soda neizbēgamību par noziegumiem, ko starptautiskā sabiedrība uztver kā visai cilvēcei nepieņemamus.

Universāls risinājums šai problēmai ir tikai viens - patstāvīgas neatkarīgas starptautiskās kriminālās tiesas izveidošana. Jau 1872. gadā Gustavs Muanjē izteica ideju par tādas tiesas izveidi. Taču prakse rāda, ka politiskie apsvērumi dažreiz prevalē pār tiesisko un morālo pamatojumu un ne visas valstis piekrīt šādas tiesas visaptverošajai jurisdikcijai.

Tāpēc šajā rakstā autore noskaidro, vai starptautiskās publiskās tiesības atļauj valstīm piemērot universālu jurisdikciju. Šis jautājums tiks aplūkots plašākā nozīmē, pievēršoties dažādiem universālās jurisdikcijas aspektiem, piemēram, tās saistībai ar *erga omnes* pienākumu pārkāpšanu, universālās jurisdikcijas piemērošanas priekšnosacījumiem. Autore analizē universālās jurisdikcijas sistēmas elementus, raksta gaitā pievēršas universālajai jurisdikcijai, kas pamatojas uz konvencionālā rakstura normām, t.i., *aut dedere aut judicare* principu, un noskaidro, vai paražu tiesības aizliedz valstīm tiesāt noziedzniekus, pamatojoties uz šo principu. Kā pēdējās tiek analizētas *Lotus un Nuclear Tests* lietas šajā kontekstā. Taču, lai sašaurinātu raksta tēmu, autore aplūko universālo jurisdikciju tikai kontekstā ar noziegumiem pret cilvēci.

Universālās jurisdikcijas princips nozīmē valstu tiesības vai arī pienākumu tiesāt personas, kas tiek turētas aizdomās par noteiktu, sevišķi smagu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu neatkarīgi no noziedznieka, nozieguma upura pilsonības, kā arī noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas vietas.

Universālās jurisdikcijas princips tika nostiprināts pirms vairāk nekā 50 gadiem pēc Otrā pasaules kara, un tas tika iestrādāts četrās 1949. gada Ženēvas konvencijās. Gadu desmitiem universālā jurisdikcija bija princips, uz ko valstis neatsaucās (kaut arī tas netika atcelts). Tikai Izraēlas tiesas *Eichmann* lietā un Kanādas tiesa *Finta* lietā piemēroja universālo jurisdikciju.

Daudzas pasaules valstis negribēja dot savām tiesām šādas pilnvaras, un tās, kas ir iestrādājušas universālās jurisdikcijas principu savā likumdošanā, pārsvarā nav to piemērojušas praksē, jo vienmēr pārsvaru ņēmuši politiskas dabas apsvērumi. Tā rezultātā vainīgās personas, izvairoties no justīcijas savās valstīs, atrada "drošu patvērumu" citās vietās. Kļūva arvien skaidrāks - ja universālās jurisdikcijas principam nepiešķirs saistošu raksturu, tad soda neizbēgamība un pašas justīcijas efektivitāte kļūs apšaubāma.

Ņemot vērā tradicionālās, uz valstu suverenitāti balstītās pieejas nespēju tikt galā ar starptautiskajiem noziegumiem gan valstu nespējas, gan gribas trūkuma dēļ, modernās starptautiskās tiesības akcentē visu valstu ieinteresētību starptautisko noziegumu sodīšanā. Tādēļ valstis, pat ja tām nav nekādas īpašas tiesiskas saistības ar noziegumu, var vērsties pret tā individuālo izdarītāju, izmantojot universālo jurisdikciju.

Valstu jurisdikciju veidi

Starptautiskajās tiesībās nošķir vairākus kriminālās jurisdikcijas veidus. Skaidrības labad būtu lietderīgi precizēt šo jurisdikciju veidu atšķirības. Pirmkārt, ir jāatšķir trīs eksteritoriālas jurisdikcijas veidi:

likumdošanas, preskriptīvā jeb substancionālā jurisdikcija nozīmē valsts tiesības likumdošanas ceļā iedot nacionālajām tiesām kompetenci piemērot šīs valsts tiesības lietās ar ārvalstu elementiem³;

izpildu jurisdikcija nozīmē valstu kompetenci veikt noteiktās darbības citu valstu teritorijā⁴;

tiesas jeb iztiesāšanas jurisdikcija nozīmē nacionālās tiesas kompetenci iztiesāt lietas ar ārvalstu elementu⁵.

Šajā rakstā autore pievēršas pēdējam jurisdikcijas veidam - iztiesāšanas jurisdikcijai.

Izšķir arī četrus valstu kriminālās jurisdikcijas principus: teritoriālo, personālo, reālo un universālo principu. Pēc teritoriālās jurisdikcijas principa vainīgās personas tiek nodotas tiesai saskaņā ar noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas vietas valsts likumiem. Piemēram, Latvijā tas nozīmē, ka visas personas - Latvijas Republikas pilsoņi, bezvalstnieki un ārvalstu pilsoņi, ja vien viņi nebauda diplomātisko imunitāti⁶, un kas ir izdarījuši noziedzīgu nodarījumu Latvijas teritorijā - saucamas pie kriminālatbildības Latvijā pēc Latvijas Republikas krimināllikuma, kas ir spēkā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas vietā⁷.

Ievērojot personālo principu, tiesas valsts pilsoņi var tikt saukti pie kriminālatbildības par citas valsts teritorijā izdarītu noziedzīgu nodarījumu. Reālais princips nozīmē: personas, kas citas valsts teritorijā ir izdarījušas sevišķi smagus noziegumus, kas vērsti pret tiesas valsts vai tās pilsoņu interesēm, var tikt tiesātas šādās valsts tiesā.

Lai gan ne visi iepriekšminētie jurisdikcijas principi viennozīmīgi tiek atzīti, tie drīzāk ir uzskatāmi par tradicionāliem valstu kriminālās jurisdikcijas veidiem. Šajā rakstā lielāka uzmanība tiek pievērsta universālajai jurisdikcijai.

Erga omnes pienākumu pārkāpums nenozīmē universālās jurisdikcijas principa lietošanas pieļaujamību

Šajā kontekstā bieži citēts slavenais Starptautiskās tiesas *dictum* (autoritatīvais paziņojums) lietā *Barcelona Traction*. Salīdzinot pienākumus, par kuru neievērošanu viena valsts var būt atbildīga kādas valsts priekšā, ar pienākumiem, par kuru neizpildi tā ir atbildīga visas starptautiskās sabiedrības priekšā, Tiesa attiecībā uz pēdējiem izteicās, ka pēc savas dabas tie skar visu valstu intereses. Ņemot vērā iesaistīto tiesību svarīgumu, visas valstis var būt tiesiski ieinteresētas to aizsardzībā: tie ir pienākumi *erga omnes*⁸. Tiesa tālāk citēja dažādus piemērus, ko var atrast mūsdienu starptautiskajās tiesībās: agresija, genocīds, cilvēku pamattiesības, kas ietver aizsardzību no verdzības un rases diskriminācijas aizliegumu⁹.

Šīs Tiesas spriedums bieži tiek lietots nepareizi kā autoritatīvais pierādījums tam, ko tas nenozīmē¹⁰. To lieto kā tādu, kas dod pamatu universālās jurisdikcijas principa piemērošanai, - it kā Tiesa būtu apstiprinājusi universālo jurisdikciju attiecībā uz visiem lēmumā minētajiem noziegumiem.

Tiesa gan neko tādu nav darījusi. Lēmums tika pieņemts nevis jurisdikcijas konstatēšanas kontekstā, bet gan lemjot jautājumu par tiesībām, kas attiecas uz diplomātisko aizsardzību.

Erga omnes pienākumu būtība ir tāda, ka tā dod iespēju prasītājam ierosināt tiesā lietu, aizsargājot vispārējās intereses, bez nepieciešamības pierādīt jebkādu individuālo interesi lietā¹¹. Tieši otrādi, universālās jurisdikcijas princips attiecas uz kriminālās jurisdikcijas piemērošanu un tāpēc ir pilnīgi nodalīts princips. Turklāt *erga omnes* pienākumu gadījumā runa ir par valstu prettiesisko rīcību vai bezdarbību, bet universālās jurisdikcijas gadījumā tiek izņemta valsts, kura tiesās

indivīdu īpašu, kaut arī universāla rakstura noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas gadījumā¹².

Universālā jurisdikcija un

aut dedere aut *judicare* princips

Ir divas savstarpēji saistītas, bet konceptuāli atšķirīgas koncepcijas starptautiskajās krimināltiesībās: universālā jurisdikcija un *aut dedere aut judicare* princips.

Universālā jurisdikcija ir jebkuras valsts tiesas kompetence tiesāt personas par noziedzīgajiem nodarījumiem, kas izdarīti ārpus tiesas valsts teritorijas un kas nav saistīti ar šo valsti caur upuru vai noziedznieka pilsonību vai valsts interesēm nodarīto kaitējumu¹³. Dažreiz šo principu sauc arī par pieļaujamo/pieļauto universālo jurisdikciju. Universālās jurisdikcijas princips, pēc dažu autoru domām, ir sasniedzis starptautiskās paražu normas statusu. Turpmāk rakstā tiks noskaidrots, vai tiešām nacionālās tiesas, piemērojot universālās jurisdikcijas principu, darbojas kā starptautiskās sabiedrības pārstāvji.

Ievērojot *aut dedere aut judicare* principu (tulkojumā no latīņu valodas - izdod vai uzsāc tiesvedību), valsts nevar pasargāt nevienu personu, kas tiek turēta aizdomās par noteiktiem noziedzīgiem nodarījumiem. Pilnīgi pretēji, valstis ir saistītas ar pienākumu vai nu realizēt/izmantot savu jurisdikciju (kas attiecīgajos gadījumos ietver arī universālās jurisdikcijas izmantošanu), vai arī izdot aizdomās turētu personu valstij, kas grib un ir spējīga to izdarīt¹⁴. Vēl viens risinājums būtu izdot attiecīgo personu starptautiskajai tiesai¹⁵. *Aut dedere aut judicare* īpatnība ir tāda, ka tas ir raksturīgs tikai un vienīgi starptautiskajiem līgumiem. Šis princips nav sasniedzis starptautiskās paražu normas statusu¹⁶.

Aut dedere aut *judicare* princips

Runājot par konvencionālā rakstura normām, juristi saskaras ar valstu pienākumu tiesāt vai izdot trešajām valstīm noziegumus pret cilvēci izdarījušās personas. Šāds pienākums ir saistošs tikai tām valstīm, kas ir parakstījušas konvencijas vai citus starptautiski saistošus dokumentus, kuros ir paredzēta *aut dedere aut judicare* piemērošana¹⁷.

Starptautiskā tiesību komisija, kas ir iekļāvusi *aut dedere aut judicare* principu 1996. gada Noziegumu pret mieru un cilvēces drošību kodeksa projektā, ir izskaidrojusi minēto principu un tā *rationale* šādi:

"Pienākums izdot vai iztiesāt lietu ir uzlikts tādai valstij, kuras teritorijā atrodas aizdomās turētā persona. Šādai valstij ir pienākums nodrošināt, ka vainīgo personu notiesās vai nu minētās valsts nacionālā tiesa, vai arī cita valsts, ja tā, pieprasot izdot noziedznieku, norāda uz savu vēlēšanos uzsākt tiesvedību. Noziedznieka atrašanās dēļ valstij tiek dota unikāla iespēja piemērot šo kodeksu. Tāpēc attiecīgajai valstij ir pienākums spert visus saprātīgos un nepieciešamos soļus, lai aizturētu vainīgās personas. Pienākums izdot vai iztiesāt lietu ir attiecināms uz valstīm, kuru teritoriālajā jurisdikcijā atrodas "persona, kura tiek turēta aizdomās noziedzīga nodarījuma izdarīšanā". Šī frāze tiek lietota, lai atsauktos uz personu, kas ir izraudzīta, nevis balstoties uz nepamatotiem apsvērumiem, bet gan uz piemērotās faktiskās informācijas bāzes.¹⁸"

Tā kā starptautiskie līgumi ir saistoši tikai valstīm, kas tos parakstījušas un attiecīgajos gadījumos arī ratificējušas, nav korekti piedēvēt šim principam saistošu raksturu attiecībā uz valstīm, kas konkrētajiem dokumentiem nav pievienojušās¹⁹. *Aut dedere aut judicare* principu nevar uzskatīt par paražu tiesību. Daži autori gan uzskata, ka tam varētu piešķirt šādu statusu, jo pievienošanās starptautiskajām konvencijām jāvērtē gan kā valsts prakses, gan kā *opinio juris* elementu pierādījums²⁰.

Diemžēl šī raksta autore nav atradusi pietiekamu atbalstu šādai visnotaļ progresīvai teorijai. Kaut arī šo principu atbalsta liela daļa valstu praksē un tas parādās lielā skaitā konvenciju²¹, *opinio*

juris elementa konstatēšanai pietiekamu pierādījumu nav²².

Tiesības tiesāt noziedzniekus uz universālās jurisdikcijas principa pamata

Starptautisko konvenciju normu inkorporēšana nacionālajā likumdošanā ir grūts un lēns process, bet tas jau ir devis rezultātus. Pēdējo gadu prakse rāda, ka universālā jurisdikcija jau tagad ieņem savu vietu valstu²³ procesuālo tiesību principu sistēmā.

Šis process dod cerības šo principu plašākai atzīšanai nākotnē, kad aizvien mazāk valstu akceptēs tādu personu, kas ir vainīgas starptautisku noziegumu izdarīšanā, atrašanos savā teritorijā.

Turpmāk tiks noskaidrots, vai modernajās starptautiskajās tiesībās pastāv paražu tiesību norma, kas atļauj jebkurai valstij lietot universālās jurisdikcijas principu attiecībā uz noziegumiem pret cilvēci. Starptautisko paražu tiesību norma var tikt definēta kā vispārējs konsenss starp valstīm - nosacījums, ka kāds konkrēts uzvedības modelis tām ir juridiski saistošs²⁴. Ir jāstenojas diviem pamatnosacījumiem, lai jurisdikcijā varētu runāt par starptautisko paražu tiesību normu, respektīvi, jābūt vienotai valstu praksei un *opinio juris* elementiem²⁵.

Vienotā valstu prakse

Vienotas valstu prakses elements nozīmē to, ka valstīm identiskās situācijās jārikojas vienādi, taču parasti nav iespējams pierādīt, ka visas pasaules valstis ir šādi rīkojušās. Tomēr jāpierāda, ka vairākums līdzīgās situācijās rīkojas līdzīgi. Turklāt valstīm konsekventi jāsteno šis vienādais rīcības modelis²⁶.

Universālo jurisdikciju ir piemērojušas tādas valstis kā Austrija, Beļģija, Dānija, Francija, Vācija, Nīderlande²⁷, Spānija un Šveice²⁸. Vācijas un Itālijas tiesās tika sākta tiesvedība lietās par ārpustiesas nāvessodu izpildi, spīdzināšanu un "pazušanas" faktiem Argentīnā 1970. un 1990. gadā.

Par pašu slavenāko kļuvusi Augusto Pinočeta lieta, bijušā Čīles diktatora izdošana Spānijai. Pinočets tika apcietināts 1998. gada oktobrī Lielbritānijā, un pēc viņa apcietināšanas sekoja Spānijas lūgums izdot Pinočetu, lai viņu varētu tiesāt Spānijas tiesa, apsūdzot spīdzināšanā un noziegumu pret cilvēci izdarīšanā. Pinočeta arests kļuvis par simbolu tam, ka neviens aizdomās turētais šādu noziegumu izdarīšanā nevar būt augstāks par starptautisko justīciju, pat ja nacionālā likumdošana aizsargā viņu no tiesas vajāšanas.

Pieņemot lūgumu izskatīt lietu par Pinočeta izdošanu Spānijai, Lielbritānijas tiesa norādīja, ka spīdzināšana ir tāds noziegums, pret kuru starptautiskās tiesības un valstis, kas ir pievienojušās Konvencijai pret spīdzināšanu,²⁹ ir noteikušas vispārējo visu valstu tiesu jurisdikciju neatkarīgi no tā, kur notikusi spīdzināšana.

Taču tieši šī lieta ir parādījusi dažus šķēršļus universālās jurisdikcijas piemērošanai. Saskaņā ar Lielbritānijas likumiem Pinočetu varēja izdot Spānijai, apsūdzot viņu spīdzināšanā, tikai tad, ja tā būtu notikusi pēc 1988. gada, t.i., pēc datuma, kad ANO Konvencija pret spīdzināšanu stājās spēkā Lielbritānijā. Fakts, ka no šīs lietas bija atkarīgas politiskās un ekonomiskās attiecības starp divām valstīm, palielina politisko spēku iejaukšanās risku. Lēmumu par to, ka Pinočetam jāatļauj atgriezties Čīlē, pieņēma toreizējais Lielbritānijas iekšlietu ministrs, nevis tiesa. Taču cerības saukt šo cilvēku pie atbildības vēl nav zaudētas, jo 2000. gada jūnijā čīliešu tiesa noteikusi, ka Augusto Pinočetam var atņemt viņa imunitāti.

Turpmāk - vēl

1 С.М. Шимоволос, Международная уголовно-правовая юрисдикция по преступлениям против прав и свобод личности, <http://www.pytki.ru/analit/br18.html>

2М. Paparinskis. Kas ir noziegumi pret cilvēci // Jurista Vārds, 23.09.2003. Nr.34, 30.09.2003. Nr.35

3 M.Akehurst. *Jurisdiction in International Law*, 46 Brit. Y.B. Int'l L. 145 (1972-1973); Ian Brownlie, *Principles of Public International Law* 313 (Oxford: Oxford University Press 5th ed. 1998); Kenneth C. Randall. *Universal Jurisdiction under International Law*, 66 Tex. L. Rev. 785, 786 (1988)

4 M.Akehurst. *Jurisdiction in International Law*, *supra*, n. 1, 145.; Kenneth C. Randall, *Universal Jurisdiction under International Law*, 66 Tex. L. Rev. 785, 786 (1988), n. 1, 786

5 M.Akehurst. *Jurisdiction in International Law*, *supra*, n. 1, 145; Kenneth C. Randall, *Universal Jurisdiction under International Law*, 66 Tex. L. Rev. 785, 786 (1988), n. 1, 786

6 Saskaņā ar eksteritoriālo principu

7 U.Kraštinš, V.Liholaja, A.Niedre. *Krimināllikuma komentāri. I.grāmata. Vispārīgā daļa*, firma "AFS", Rīga 1999, 43.lpp.

8 Case concerning the *Barcelona Traction, Light and Power Company, Limited (2nd Phase)*, Judgement of 5 February 1970, ICJ Reports 1970, 33.paragrafs

9 *Ibid.*

10 Sk. Ragazzi M. *The concept of international obligations erga omnes*. Oxford: Clarendon Press, 1997, 108.lpp.; Amnesty International, *Universal Jurisdiction, The duty of States to enact and enforce legislation. Chapter Five. (II)*. <http://web.amnesty.org/library/print/ENGIOR530082001>

11 Sk., piemēram, Ragazzi M. *The concept of international obligations erga omnes*. Oxford: Clarendon Press, 1997, 210.lpp.

12 Sk. D. Pāvila un I.Kalniņa. Genocīds kā starptautisks noziegums //Jurista Vārds, 16.09.2003, Nr.33

13 Citas definīcijas piedāvā: Menno T. Kamminga, *Final Report on the Exercise of Universal Jurisdiction in Respect of Gross Human Rights Offences*, Committee on International Human Rights Law and Practice, International Law Association, London Conference 2000 (*Final ILA Report*) 3; Kenneth C. Randall, *Universal Jurisdiction under International Law*, 66 Tex. L. Rev. 785, 786 (1988), 788.lpp.

14 Šī frāze ir modernā *aut dedere aut punire* (atsakies vai sodi) principa adoptācija. Šis princips pirmo reizi tika minēts Hugo Grocija *De Jure Belli ac Pacis*, Bk. II, Ch. XXI, §§ IV-VI, un, Covarruvias (1512-1574) darbos. Par *aut dedere aut judicare* sk.: M. Cherif Bassiouni & Edward M. Wise, *Aut Dedere Aut Judicare: The Duty to Extradite or Prosecute in International Law* 3-5 (Dordrecht/Boston/London: Martinus Nijhoff Publishers 1995); M. Cherif Bassiouni, *The Sources and Content of International Criminal Law: A Theoretical Framework*, in M. Cherif Bassiouni, ed., *International Criminal Law* 3, 5 (Ardsley, New York: Transnational Publishers, Inc. 2nd. ed. 1999); Henri Donnedieu de Vabres, *Introduction ? l'étude du droit pénal international: essai d'histoire et de critique sur la compétence criminelle dans les rapports avec l'étranger* 183 (Paris: Sirey 1922); Marc Henzelin, *Le Principe de l'Universalité en Droit Pénal International: Droit et Obligation pour les Etats de Poursuivre et Juger Selon le Principe de l'Universalité* (Bâle/Genève/Munich: Helbing & Lichtenhahn et Bruxelles: Bruylant 2000 n. 477

15 Sk., piemēram, Marc Henzelin, *Le Principe de l'Universalité en Droit Pénal International: Droit et Obligation pour les Etats de Poursuivre et Juger Selon le Principe de l'Universalité* (Bâle/Genève/Munich: Helbing & Lichtenhahn et Bruxelles: Bruylant 2000 n. 477

16 Mattioli, Geraldine, *La repression nationale des violations graves du droit humanitaire selon le principe de compétence universelle: Fondements, difficultés et perspectives*, Mémoire pour l'obtention du diplôme, Université de Droit, d'Economie et des Sciences, Aix-Marseille III, Aix-en-Provence, France (2000); Human Rights Watch, *The Pinochet Precedent: How Victims Can Pursue Human Rights Criminals Abroad*, March 2000; *Impunidad y Derecho Penal Internacional* (Buenos Aires: AD-HOC S.R.L. 2nd ed. 1999); *Quelques observations sur les règles internationales relatives ? l'application extraterritoriale du droit*, 42 *Annuaire Français de Droit International* 7-52 (1986)

17 A.-M. La Rosa. *Dictionnaire de Droit International Pénal, Termes choisis*, Paris, Presses Universitaires de France - IUHEI, 1998, 1.-5.lpp.

18 1996 Draft Code of Crimes, Commentary to Article 8, para. 3. International Law Commission, Report of the International Law Commission on the Work of its Forty-Eighth Session, 51 U.N. G.A.O.R. Supp. (N.10) at 9, U.N. Doc. A/51/10 (1996)

19 1969.gada Vīnes Konvencijas par starptautisko līgumu tiesībām 34.pants, 1155 U.N.T.S.331

20 Colleen Enache-Brown and Ari Fried, *Universal Crime, Jurisdiction and Duty: the Obligation of aut dedere aut judicare in International Law*, (1998) 43 McGill L.J. 613, 630.lpp. (non-traditional analysis)

21 *Geneva Convention for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armed Forces in the Field*, 12 August 1949, 75 U.N.T.S. 31, 6 U.S.T. 3114; *Geneva Convention for the Amelioration of the Armed Forces at Sea*, 12 August 1949, 75 U.N.T.S. 85, 6 U.S.T. 3217; *Geneva Convention Relative to the Treatment of Prisoners of War*, 12 August 1949, 75 U.N.T.S. 135, 6 U.S.T. 3316; *Geneva Convention Relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War*, 12 August 1949, 75 U.N.T.S. 287, 6 U.S.T. 3516; *Protocol II Additional to the Geneva Conventions of August 12, 1949 and Relating to the Protection of Victims of Non-International Armed Conflicts*, 8 June 1977, UN Doc. A/32/144 (1977), 16 I.L.M. 1442; *Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide*, GA Res. 260(A)(III), UN GAOR, 3d Sess., Supp. No. 1021, 78 U.N.T.S. 277 (1948), GA Res. 260(II) No. 1021, 78 U.N.T.S. 277; *Convention for the Suppression of Unlawful Acts Against the Safety of Civil Aviation*, 23 September 1971, 974 U.N.T.S. 177, 24 U.S.T. 565, T.I.A.S. No. 7570; *Convention for the Suppression of Unlawful Seizure of Aircraft*, 16 December 1970, 860 U.N.T.S. 105, 22 U.S.T. 1641, T.I.A.S. No. 7192.; *International Convention Against the Taking of Hostages*, 4 December 1979, 18 I.L.M. 1456, GA Res. 34/146, 34 UN GAOR, Supp. No. 39, UN Doc. A/C.6/34/L.23 (1979); *Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*, GA Res. 39/46, UN GAOR, 1985, Supp. No. 51, UN Doc. A/Res/39/46/ at 197

22 Michael Plachta. *The Lockerbie Case: the Role of the Security Council in the Enforcing of the Principle Aut Dedere Aut Judicare*, <http://www.ejil.org/journal/Vol12/No1/ab4.html>

23 Galvenokārt Eiropā

24 Mārtiņš Mits. *Starptautisko cilvēktiesību avoti* (publ. *Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā*, Dr. Inetas Ziemeles redakcijā, Rīga 2000, 36.lpp.

25 *Military and Paramilitary Activities In and Against Nicaragua (Nicaragua v. United States)* [1986] I.C.J. Rep. 98.paragrafs. Sk. Arī T.Meron, *Human Rights and Humanitarian Norms as Customary Law*, Oxford, Clarendon, 1989, 41.-43.lpp.; G.M.Danilenko, *Law-Making in the International Community*, Dordrecht, Martinus Nijhoff, 1993, 92.-94.lpp.; M. Akehurst, *A Modern Introduction to International Law*, 6 izd., London Routledge, 1992., 29.lpp.

26 Jāpiebilst, ka Starptautiskā tiesa parasti neanalizē prakses ilgumu. Sk., piemēram,

27 Bouterse case, Court of Appeals of Amsterdam (2000)

28 Ackers, Doede. *Background Paper, National Adjudication of International Crimes: A Seminar on Universal Jurisdiction over Serious Violations of Human Rights and Humanitarian Law* (Noordwijkerhout, The Netherlands 9-11 May 1997)

29 1984 Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment